

УДК 821.111-31Д. Л. 09
DOI: 10.26565/2227-1864-2019-81-09

Рецепція творчості Доріс Лессінг у науковому дискурсі

Н. Ю. Проскуріна

*аспірант першого року навчання
кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
e-mail: class_philol@karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9265-6618>*

О. М. Кравець

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри
історії зарубіжної літератури і класичної філології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна;
e-mail: class_philol@karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0001-7428-8535>*

Стаття присвячена вивченню рецепції літературної спадщини сучасної британської письменниці Доріс Лессінг, творчість якої вплинула на розвиток англо-американської літератури кінця XX – початку XXI століття.

У статті окреслено стан вивчення питання стосовно дослідженості творчості авторки в сучасному зарубіжному й вітчизняному літературознавстві. Розглянуто й систематизовано різні підходи літературознавців щодо аналізу романів Доріс Лессінг, визначено основні вектори дослідження творчої спадщини письменниці.

Ключові слова: Доріс Лессінг, неоміфілогізм, роман, рецепція, літературознавство

Проскуріна Н. Ю., Кравець Е. Н. Рецепція творчості Доріс Лессінг в науковому дискурсі

Стаття присвячена вивченню рецепції літературного насліддя сучасної британської письменниці Доріс Лессінг, творчість якої вплинула на розвиток англо-американської літератури кінця XX – початку XXI століття.

В статті визначено ступінь вивченості проблеми стосовно дослідженості творчості авторки в сучасному вітчизняному й зарубіжному літературознавстві. Розглянуто й систематизовано різні підходи літературознавців щодо аналізу романів Доріс Лессінг, визначено основні вектори дослідження творчої спадщини письменниці.

Ключевые слова: Доріс Лессінг, неоміфілогізм, роман, рецепція, літературознавство

Nataliia Proskurina, Olena Kravets Reception of Doris Lessing's literary works literary works in scientific discourse

The article is devoted to the study of literary heritage reception of modern British writer Doris Lessing, whose work had a significant influence as on the development of English and American literature at XX – XXI centuries, and the feminist thought as well. The article outlines the state of study of the question concerning research of the writer's creativity in contemporary foreign and national literary criticism. Different approaches of the literary critics concerning the analysis of Doris Lessing's novels are systematized. The main research vectors of the writer's creative heritage are determined. In foreign literary critique writer's novels were studied mainly in feminist discourse. The attention of scholars was concentrated mainly on the works of "Golden Notebook", "Grass is singing", "Children of Violence".

In the national scientific discourse were revealed such following directions of studying of the D. Lessing's heritage, as: 1) psychological approach (M. Horlach, I. Zimomriia, V. Lutsyk, M. Mykolaichyk); 2) identification of writer's artistic thinking features in the aspect of feminism (V. Savina, L. Miroshnychenko, I. Shapovalova); 3) an analysis of socio-political aspects of author's creativity (L. Miroshnychenko, A. Shpytal); 4) poetical investigation of D. Lessing's poetics works (M. Gorlach, V. Kramar); 5) discovery of the cultural-historical context V. Lutsyk, L. Miroshnychenko); 6) revealing features of the writer's creative method (O. Podkoritova); 7) paratextual approach (L. Miroshnychenko).

In foreign literature, the following main aspects of the study of the legacy D. Lessing were revealed: 1) feminist (L. Scott); 2) historical (S. Watkins, M. Drebl, G. Green); 3) psychological (B. Drain, P. Perrakis); 4) culturological K. Fishburne, N. Hardin); 5) a comparative approach (L. Scott); 6) eco-feminist approach (N. Aldeeb); 7) pedagogical (T. Sperlinger).

Keywords: Doris Lessing, neomythicism, novel, reception, literary criticism

У світовій літературі кінця XX – початку XXI століття простежуються тенденції до активізації рецепції міфологічних сюжетів та міфу [8, с. 184]. У творчості сучасної англійської письменниці-фантаста Доріс Лессінг це виявляється у зверненні до міфологічних структур, зокрема, міфологічних мотивів, часопростору, архетипів як засобу інтерпретації, декодування міфологічного минулого в сучасному.

Зважаючи на зростаючий інтерес науковців до вивчення проблеми неоміфілогізму, виникає потреба в дослідженні художніх текстів сучасних зарубіжних письменників, у творчості яких імпліцитно або експліцитно виявляються неоміфологічні риси, а також у визначенні особливостей інтерпретації таких текстів і систематизації методологічних підходів науковців щодо аналізу цих творів.

Метою статті є огляд і систематизація сучасних зарубіжних і вітчизняних

літературознавчих праць, присвячених аналізу творчості Д. Лессінг.

Доріс Лессінг є однією з визначних представниць англійської літератури ХХ – початку ХХІ століття, ім'я якої увійшло до канонів постмодерністської літератури й класики феміністичного роману. Творча спадщина письменниці представлена різними жанрами літератури, зокрема романами, оповіданнями, п'єсами, публіцистикою та автобіографічними нарисами. Літературній творчості Д. Лессінг притаманний глибокий психологізм, звернення до соціально значущих питань суспільства і гострих гендерних проблем, до екзистенційних мотивів пошуків власного «я» і проблем соціалізації особистості у світі.

У зарубіжному літературознавстві дослідженню творчості Д. Лессінг присвячено монографії, дисертації і статті, зокрема роботи Г. Блума, Д. Бревстер, Г. Грін, Ф. Перракіс, Л. Скотт, П. Шлутер, К. Фішнбер та ін.

Науковий інтерес до літературної спадщини Д. Лессінг у вітчизняному літературознавстві виник порівняно нещодавно – з моменту отримання письменницею Нобелівської премії у 2007 році з формулюванням: «За сповнене скепсису, пристрасті й провідницької сили у вивченні досвіду жінок» [16]. Творчість сучасної англійської письменниці досліджувалась у незначній кількості дисертацій і статей, в яких виявляються різні підходи до вивчення таких романів, як «Трава співає» (1950), «Золотий Записник» (1962), цикл романів «Діти насилля» (1952–1969).

У дисертації вітчизняної дослідниці М. Миколайчик, присвяченій вивченню особливостей психологізму в романах Д. Лессінг, розглянуто характеротвірні психологічні засоби письменниці на матеріалі романів «Трава співає» (1950), «Золотий записник» (1962), «Літо перед темрявою» (1973), «Любов, знову любов» (1996) та циклу романів «Діти насилля», «Марта Квест» (1952), «Підходящий шлюб» (1954), «Брижі після шторму» (1958), «Оточені сушею» (1966), «Місто при чотирьох брамах» (1969). Науковець зазначає, що психологізм письменниці є аналітичним та виявляється на всіх художніх рівнях твору, зокрема втілюючись у глибокій деталізації навколишнього світу [2, с. 18].

М. Миколайчик виявлено архетипічні мотиви й образи в зазначених творах. Досліджено психологічну категорію «поліперсонності» та визначено, що персонажам Д. Лессінг властиве функціонування в багатьох іпостасях: головні й другорядні персонажі романів можуть виконувати декілька ролей, відповідно ці образи виявляються «поліперсонними». Вченою проаналізовано мотив персоні, наведено приклади щодо високої частотності використання в романах письменниці слів “role”, “persona”, “mask” тощо, які експлікують архетип персоні на лінгвістичному

рівні. Зроблено висновок, що «поліперсонність» у художньому світі Д. Лессінг є вираженням авторської концепції людини як нетотожної власній персоні, що потенційно може мати кілька персон [5, с. 8].

Сучасна львівська дослідниця М. Горлач вивчає творчість авторки в аспекті мультикультуралізму, звертаючись до проблеми «Іншого», і феміністичної критики. Науковець визначає специфіку головних персонажів, зокрема, образ жінки як «іншої»: «Мультикультурний Інший» у творчості Д. Лессінг є лише однією з кількох авторських інтерпретацій концепту «Іншого», що є характерним для постмодерністської філософії. Письменниця також звертається до проблематики, що пов'язана з трактуванням жінки як «Іншої», відтак її твори є предметом наукового аналізу представників сучасної феміністичної критики. М. Горлач зазначає, що для персонажів Д. Лессінг властиві почуття відчуженості, роздвоєності, втрати власного «Я» [2, с. 15]. Дослідниця актуалізує проблему конфлікту між суб'єктом та «Іншим», розглядає проблему «розщеплення» особистості, що призводить до сприйняття жінки себе як «Іншої» [1, с. 3].

Вітчизняна дослідниця В. Крамар зосереджує увагу на постмодерністській поезії творів Д. Лессінг, що, на її думку, виявляється на наративному рівні роману, а саме: «...як типовий представник школи модернізму і наукової фантастики, Д. Лессінг використовує порівняно вільний синтаксис, прості короткі речення, навіть фрази, і значну кількість експресивних лексичних і стилістичних засобів». Підкреслена суб'єктивність модерністського мовлення, на думку науковця, проявляється у грі з компонентами актуального членування, які порізненому виражені у структурній побудові речень [3, с. 52].

Лінгвістичні аспекти творчості письменниці аналізує М. Шкодюк, зокрема, виявлення особливостей побудови системи персонажів за допомогою функції епітета в повісті Д. Лессінг «Домівка гірської худоби». Науковець доходить висновку, що епітети у творі використовуються авторкою для зображення й характеристики: 1) зовнішності та поведінки персонажів; 2) докільця й ставлення до нього; 3) зображення внутрішнього світу героїв. За допомогою зазначених функцій епітетів, з погляду М. Шкодюк, Д. Лессінг вдається: 1) розкрити сутність проблеми афро-американської культури в Південній Родезії; 2) схарактеризувати основні психологічні риси героїв як представників цього світу [10, с. 414–416].

Український літературознавець В. Луцик, вивчаючи малу прозу Доріс Лессінг, зосереджує увагу на особливостях часопростору творів письменниці. На його думку, місто постає фоном, на тлі якого розгортаються основні сюжетні ситуації та колізії роману. «Реалістичні моделі

сприйняття Лондона і його мешканців постають центральним елементом художньої побудови дійсності в згаданому циклі коротких оповідань. Письменниця змальовує "індивідуалізоване буття" головних героїв у типовому міському оточенні» [4, с. 193]. Місто Лондон постає як театр, на сцені якого відбувається дія. Столиця Великобританії уявляється своєрідним лабіринтом, у хитросплетіннях якого тільки стара частина міста – театр, описується позитивно, як осередок культури та розвитку. В. Луциком зазначено, що «механізм спостереження» виступає методом сприйняття дійсності в збірці письменниці «Лондон під спостереженням».

Паратекстуальні елементи та їхні функції в романі Доріс Лессінг «Ущелина» досліджені українською вченою Л. Мірошніченко. Науковець констатує, що структурно-композиційна організація роману, крім основного тексту, включає такі елементи, які в літературно-теоретичному дискурсі останніх років прийнято позначати як паратекст або паратекстуальні елементи [9, с. 270]. Під паратекстуальними елементами дослідниця розуміє відношення тексту до свого заголовку, післямови та епіграфа, які виконують у тексті роману особливі функції, а саме – окреслюють межі художнього експерименту, паратекстуальні складники, що імпліцитно та експліцитно формують оцінку тексту [9, с. 275]. Л. Мірошніченко зазначає, що заголовок має прогностичну функцію. Авторка статті висуває ідею про переклад як додатковий паратекстуальний елемент, підтверджуючи свою думку розкриттям змісту заголовка "Cleft". Звучання його має сугестивну функцію, оскільки воно привертає увагу до «жіночої ідеї», адже слово "Cleft" в авторській інтерпретації – це не тільки ущелина, це також істота або істоти, які живуть у ній, – жінки.

Л. Мірошніченко на матеріалі роману Д. Лессінг «Альфред та Емілі» також досліджує ностальгію як важливий компонент антискептичного полюсу та її функції в тексті. Літературознавець доходить висновку, що ностальгія в романі є гендерно-маркованою: Емілі та Альфреда відповідно. На думку дослідниці, ностальгія виконує в тексті певні особливі функції, зокрема: 1) туга за дитинством та молодістю; 2) оприявлення прихованого теперішнього внутрішнього стану, його загострення та протиставлення колишньому стану; 3) актуалізація гендерних стереотипів; 4) ідеалізація нереалізованих можливостей. Ностальгія «проявляється» у тексті через конкретні візуальні свідчення: описи природи, флористичні, гастрономічні об'єкти, також почуття ностальгії реалізується через деталізацію [7, с. 69–70]. Учена робить висновок, що ностальгія наратора відображає ностальгію самої Д. Лессінг, що виявляється навіть у доборі імен головних персонажів – Альфреда та Емілі – так само звали батьків письменниці.

У статті під назвою «Історія та ностальгія в романах Д. Лессінг» дослідниця підсумовує, що окрім гендерної маркованості, для ностальгії авторки характерні часові й просторові виміри. Місце дії роману «Альфред та Емілі» – Південна Родезія часів дитинства Д. Лессінг, місце, яке існує в своєму первозданному вигляді тільки в спогадах письменниці. Науковець висуває гіпотезу, що ностальгія стає способом оприявлення авторських оцінок минулого як «узагальненого запису» й альтернативного моделювання історії як «минулого, яке стало частиною чийогось життя» у зв'язку з формулюванням нової самототожності письменниці [6, с. 179].

Л. Мірошніченко досліджує творчість авторки в аспекті феміністичного скептицизму, зазначаючи, що авторський скептицизм виявляється на концептуально-тематичному рівні, в композиційно-жанровій структурі, в образності, а також у низці поетикальних засобів [6, с. 127]. Науковець апелює не до класичного розуміння феміністичного скептицизму як засобу подолання догматизму феміністичної критики, чи інструментарію, за допомогою якого скептична настанова актуалізується у творі [6, с. 124], вона розуміє під цим поняттям певну авторську позицію та способи її представлення в художніх та нехудожніх творах авторки [6, с. 125].

Літературознавець зазначає, що Д. Лессінг полемізувала з думкою дослідників щодо визначення її творів як феміністичних, вважаючи, що спектр її тем не обмежується виключно феміністичними проблемами. Тож, дослідниця розмежовує праці, присвячені вивченню творчості Д. Лессінг, на ті, які висвітлюють феміністичне начало текстів письменниці (R. Rubinstein, G. Greene, E. Showalter, A. Ridout, T. Krouse, P. Perrakis, S. Watkins, J. King) й ті, котрі вивчають творчість авторки за допомогою інших підходів (E. Bertelsen, D. Walden, M. Galin, D. Waterman).

У феміністичному аспекті творчість Д. Лессінг було розглянуто також українською дослідницею В. Савиною, яка акцентує увагу на специфіці зображення світу жінки в романах письменниці. Авторкою статті зазначено, «що світ жінки в романах Лессінг має енциклопедичний характер: автор осмислює роль і місце жінки в суспільстві від народження до смерті». Змальовані образи завдяки глибокому психологізму, притаманному стилю письменниці, стають архетипними, виходячи за рамки сюжету [13, с. 199].

Канадська дослідниця Ф. Перракіс вивчає психологічну площину роману Д. Лессінг «Шикаста», зокрема категорію відчуженості, і виявляє чотири рівні відчуженості особистості в зазначеному романі, а саме: 1) здатність людини постати перед Судом Божим; 2) відчуття присутності Бога; 3) побачити образ Божий; 4) постати як свідок перед Богом. Ці чотири стадії

відчуження є шляхом, який має наблизити до Бога, шляхами, які обрали для себе персонажі роману для самовдосконалення та пізнання себе як особистостей [12, с. 82—83].

Новозеландська дослідниця Л. Скотт порівнює схожі риси творчості Вірджинії Вульф і Доріс Лессінг і зазначає, що в творчості обох авторок присутні ознаки рекурсивних спогадів, звернення до автобіографії як засобу пізнання себе. Так Д. Лессінг наслідує творчу манеру В. Вульф у романі «Золотий записник». Обидві авторки у своїх автобіографіях (Д. Лессінг «Під мою шкірою» та В. Вульф «Нарис минулого») відзначають деструкцію пам'яті. Л. Скотт, звертаючись до цитати американської дослідниці творчості Д. Лессінг, Р. Рубенштейн, зазначає, що письменниця свідомо визнає, що категорія пам'яті ілюзорна, невловима, часто є небажаним компонентом свідомості, прояви якого залежать від співвідношення між будь-яким моментом теперішнього і моментом, який поступово віддаляється в минуле. Тому, на думку Л. Скотт, автобіографічні романи Д. Лессінг містять значну частину вигадки (fiction) і мають не стільки сповідальний, скільки психотерапевтичний характер.

Науковець стверджує, що в романі Д. Лессінг «Африканські посмішки», як у всіх самопрезентативних працях авторки, присутні елементи вигадки та автобіографії. Л. Скотт доходить висновку, що самопрезентаційні романи Д. Лессінг є спробою «виправити минуле» й створити відчуття «істини». В. Вульф же спирається на пам'ять минулих історій (stories) для пояснення сьогодення та його творення. Л. Скотт, таким чином, варто припущення, що і В. Вульф, і Д. Лессінг визнають помилковість, слабкість та ненадійність пам'яті, кожна авторка в своїх текстах маніпулює з нею для досягнення відчуття психологічної цільності. Пам'ять героїні романів є своєрідними нашаруваннями істини, віддзеркаленням «самості» письменниць [13].

Творчість Д. Лессінг, зокрема роман «Маара і Данн», розглядається англійською вченою Найлою Елдіб крізь призму екофемінізму. Науковець виділяє декілька видів екофемінізму, що представлені в романі, а саме: 1) соціальний, «мета» якого – повернути якнайбільше уваги всіх членів суспільства до існуючих проблем довкілля; 2) соціальний, що засуджує панівний у суспільстві патріархат; 3) культурний, що наголошує на органічному зв'язку жінки з природою, необхідності змін існуючих ортодоксальних правил соціуму, зокрема сімейних, шлюбних стосунків; 4) ліберальний, який проголошує, що природа є рівноправним

партнером, що потребує поваги як до себе, так і до всіх створінь [11, с. 78—85].

Педагогічні аспекти вивчення творчості авторки викладені в праці англійського літературознавця Т. Сперлінгера «Radical Pedagogy in Doris Lessing's *Mara and Dann*». Учений акцентує увагу на автобіографічному аспекті творчості авторки. Оскільки Д. Лессінг у чотирнадцятирічному віці залишила навчання в школі, її героїні також прагнуть до самоосвіти. Головна героїня роману «Маара і Данн» за відсутності будь-яких освітніх закладів доходить висновків щодо обмеженості власних знань. Маара стає здатною вийти за межі відомого та пізнає дійсність емпіричним шляхом [14].

Американська вчена Ш. Вілсон досліджує наративний рівень творчого доробку письменниці. На думку дослідниці, роман «Маара і Данн» є прикладом дистопії, антиутопії, у якій нищівним фактором, що протистоїть людству, виявляється вороже довкілля. Оповідачем роману є головна героїня, Маара, яка, на відміну від більшості населення континенту, помічає та викриває сучасні проблеми суспільства: голод, нерівноправність двох статей, суттєві кліматичні зміни, що призвели до вимирання цілих народів тощо. Спільною рисою означених творів є пара головних героїв – залишені напризволяще брат і сестра. Дослідниця виявляє схожість наративів роману письменниці й казки, проводячи паралель із казками братів Грімм, шотландськими і російськими казками [15].

Отже, творчість Доріс Лессінг є предметом вивчення зарубіжних, вітчизняних і російських дослідників. У вітчизняному літературознавстві вирізняються такі основні напрями вивчення спадщини Д. Лессінг: 1) психологічний підхід (М. Горлач, І. Зимомря, В. Луцик, М. Миколайчик); 2) феміністичний (В. Савина, Л. Мірошніченко, І. Шаповалова); 3) аналіз соціально-політичних аспектів творчості (Л. Мірошніченко, А. Шпиталь); 4) дослідження поезики творів Д. Лессінг (М. Горлач, В. Крамар); 5) культурно-історичний підхід (М. Горлач, В. Луцик, Л. Мірошніченко); 6) виявлення особливостей творчого методу письменниці (О. Подкоритова); 7) паратекстуальний підхід (Л. Мірошніченко).

У зарубіжному літературознавстві виявляються такі основні аспекти дослідження творчої спадщини Д. Лессінг: 1) феміністичний (Л. Скотт); 2) історичний (С. Воткінз, М. Дребл, Г. Грін); 3) психологічний (Б. Дрейн, Ф. Перракіс); 4) компаративістський підхід (Л. Скотт); 5) екофеміністичний підхід (Н. Елдіб); 6) педагогічний аспект (Т. Сперлінгер).

Література

1. Горлач М. В. Жінка як Інша в романі Доріс Лессінг «Золотий записник». Режим доступу до видання: <https://docviewer.yandex.ua/?url=yaserp%3A%2F%2Flnu.edu.ua%2Ffaculty%2Ffinomov.new%2Fukrainian%2Fhorlach.doc&lang=uk&c=555caa39f00c>
2. Горлач М. В. Проблеми відмінності у мультикультурному просторі художніх творів Д. Лессінг//Літературознавчі обрії. Праці молодих учених. 36. наук. пр. 2012. Вип. 20. С. 18—17.
3. Крамар В. Б. Постмодерністська поетика творів Джона Апдайка і Доріс Лессінг//Вид. ЧДУ ім. Петра Могили. Філологія. Літературознавство. 2018. №164, вип. 152. С. 50—53.
4. Луцик В. І. Образ Лондона у малій прозі Доріс Лессінг: нова парадигма міжособистісних стосунків//Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2014. Сер.: Філологія. № 1027, вип. 71. С. 191—196.
5. Миколайчик М. В. Особливості психологізму в романах Доріс Лессінг: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.04 —література зарубіжних країн. Сімферополь, 2014. 195 с.
6. Мірошніченко Л. Я. Історія та ностальгія в романах Доріс Лессінг//Вісн. Запорізьк. нац. ун-ту. 2012. Філол. науки. № 3. С.173—180.
7. Мірошніченко Л. Я. Паратекст і його функції у романі Доріс Лессінг «Ущелина»//Іноз. філологія. 2012. Вип. 124. С. 269—277.
8. Руднев В. П. Словарь безумия. Москва: Независ. фирма «Класс», 2005. 400 с.
9. Савина В. В. Специфика изображения мира женщины в феминистских романах Дорис Лессинг//Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. 2014 Сер.: Філологія. № 1027, вип. 71. С. 196—200.
10. Шпиталь А. Доріс Лессінг//Слово і час. 2009. № 10. С. 22—25.
11. Aldeeb N. R. Ecofeminism in Doris Lessing's Mara and Dann: An Adventure//AWEJ for translation & Literacy Studies. 2017. P. 78—85.
12. Perrakis P. Touring Lessing's Fictional World//Science Fiction Studies. 1992. Vol. 19. Iss. 56. P. 95—99.
13. Scott L. Similarities Between Virginia Woolf and Doris Lessing//Deep South. 1997. Vol. 3. No. 2. Режим доступу до видання: <http://www.otago.ac.nz/deepsouth/vol3no2/scott.html>.
14. Sperlinger T. Radical Pedagogy in Doris Lessing's Mara and Dann//Critique: Studies in Contemporary Fiction. 2017. Vol. 58. P. 300—311.
15. Whilson S. R. Storytelling in Lessing's Mara and Dann and Other//Women's Utopian and Dystopian Fiction. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2013. P. 23—30.
16. [Електронний ресурс]. Режим доступу до видання: https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2007/

References

1. Horlach M. V. Zhinka yak Insha v romani Doris Lessinh "Zoloty zapysnyk" [Woman as Another in Doris Lessing's novel "Golden Notebook"]. Available at : <https://docviewer.yandex.ua/?url=yaserp%3A%2F%2Flnu.edu.ua%2Ffaculty%2Ffinomov.new%2Fukrainian%2Fhorlach.doc&lang=uk&c=555caa39f00c>
2. Horlach, M. V. (2014) Problemy vidminnosti u multykulturnomu prostori khudozhnikh tvoriv D. Lessinh [Problems of difference in the multicultural space of D. Lessing's artistic works]. Zb. Literaturoznavchi obrii. Pratsi molodykh uchenykh. Zb. nauk. prats. No. 20, pp. 18—17.
3. Kramar, V. B. (2018) Postmodernistska poetyka tvoriv Dzhona Apdaika i Doris Lessinh [Postmodern poetics of John Updike and Doris Lessing]. Vyd. ChDU im. Petra Mohyly. Vyd. Filolohiia. Literaturoznavstvo [Philological Science], no.152, pp. 50—53
4. Lutsyk, V. I. (2014) Obraz Londona u malii prozi Doris Lessinh: nova paradyhma mizhosobystisnykh stosunkiv [The Image of London in Small Prose of Doris Lessing] Visn. Khark. nats. un-tu im. V. N. Karazina. Ser.: Filolohiia [Philological Science], no. 1027 (71), pp. 191—196.
5. Mykolaichyk, M. V. (2014) Osoblyvosti psykhologizmu v romanakh Doris Lessinh [Features of psychology in Doris Lessing's novels]. [PhD Thesis]. Simferopol. [in Ukrainian]
6. Miroshnychenko, L. Ya. (2012) Istoriia ta noshalhiia v romanakh Doris Lessinh [History and nostalgia in the novels of Doris Lessing]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Filolohichni nauky, [Philological Science], no. 3, pp.173—180.
7. Miroshnychenko, L. Ya. (2012) Paratekst i yoho funksii u romani Doris Lessinh "Ushchelyna" [Paratect and its functions in Doris Lessing's novel "Cleft"]. Inozemna filolohiia [Philological Science], no.124, pp. 269—277
8. Rudnev, V. P. (2005) Slovar bezumiya [Dictionary of insanity]. Moscow : Nezavisimaya firma «Klass». [in Russian]
9. Savina, V. V. (2014) Spetsyfika izobrazheniya mira zhenschiny v feministskih romanah Doris Lessing [Specificity of the image of the women world in Doris Lessing feminist novels]. Visn. Hark. nats. un-tu im. V. N. Karazina. Ser.: Filologiya [Philological Science], no. 1027 (71), pp.196-200.
10. Shpytal, A. (2009) Doris Lessinh [Doris Lessing] Slovo i chas [Word and time]. No. 10, pp. 22—25.
11. Aldeeb, N. R. (2017) Ecofeminism in Doris Lessing's Mara and Dann: An Adventure. AWEJ for translation & Literacy Studies, pp. 78—85.

12. Perrakis, P. (1992) Touring Lessing's Fictional World. *Science Fiction Studies*. Vol. 19. No. 56, pp. 95—99.
13. Scott, L. (1997) Similarities Between Virginia Woolf and Doris Lessing [Electronic journal]. *Deep South*. Vol. 3. No. 2. Available at :<http://www.otago.ac.nz/deepsouth/vol3no2/scott.html>.
14. Sperlinger, T. (2017) Radical Pedagogy in Doris Lessing's *Mara and Dann*. *Critique: Studies in Contemporary Fiction*. Vol. 58, pp. 300—311.
15. Whilson, S. R. (2013) *Storytelling in Lessing's Mara and Dann and Other Texts. Women's Utopian and Dystopian Fiction*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, pp. 23—30.
16. [Electronic resource]. Available at : https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2007/

Кравець Олена Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (м. Харків, майдан Свободи, 4, 61022); e-mail: class_philol@karazin.ua; [https:// orcid.org/0000-0001-7428-8535](https://orcid.org/0000-0001-7428-8535)

Кравец Елена Николаевна, кандидат филологических наук, доцент кафедры истории зарубежной литературы и классической филологии, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (г. Харьков, пл. Свободы, 4, 61022); e-mail: class_philol@karazin.ua; [https:// orcid.org/0000-0001-7428-8535](https://orcid.org/0000-0001-7428-8535)

Kravets Olena, PhD of Filology, Associate Professor of History of Foreign Literature and Classical Philology Department, Kharkiv V. N. Karazin National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: class_philol@karazin.ua; [https:// orcid.org/0000-0001-7428-8535](https://orcid.org/0000-0001-7428-8535)

Проскуріна Наталія Юрїївна, аспірант першого року навчання кафедри історії зарубіжної літератури і класичної філології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (м. Харків, майдан Свободи, 4, 61022); e-mail: class_philol@karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9265-6618>

Проскурина Наталья Юрьевна, аспирант первого года обучения кафедры истории зарубежной литературы и классической филологии, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина (г. Харьков, пл. Свободы, 4, 61022); e-mail: class_philol@karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9265-6618>

Proskurina Nataliia, PhD student of 1-st year of History of Foreign Literature and Classical Philology Department, Kharkiv V. N. Karazin National University (Svobody Sq., 4, Kharkiv, 61022, Ukraine); e-mail: class_philol@karazin.ua; <https://orcid.org/0000-0002-9265-6618>